

ESZMÉK ÉS TÉNYEK Irja Mihelios Vid

A katolikus egyház életében döntő jelentőségű tridentí zsinat előkészítésének „szinte teljesen ismeretlen” részletét eleventi fel és világítja meg *Mario Ginetti* abban az érdekes írásában, amelyet az *Osservatore Romano* adott közre. A zsinatnak, amelytől az egyház megújódását várták „főben és tagokban”, 1537 május 23-án kellett volna összeülnie. Ezt az időpontot még 1536 június 2-án határozta meg a pápa, a *Farnese-családból* származó III. Pál, aki egy bizottságot is kiküldött azzal a feladattal, hogy a zsinat számára dolgozza ki a szükségesnek mutakozó javaslatokat. A zsinat azonban, mint tudjuk, csak nyolc évvel később, 1545 december 13-án nyílt meg. Hogy közben mi minden történt, éppen arról szól most *Ginetti*.

A bizottság, amelynek kilenc tagja volt, 1537 március 9-ére befejezte munkáját és emlékiratot terjesztett a pápa elé. A pápa azonban nemcsak a címet, de a szöveget is túlságosan hosszúnak és bonyolultnak találta, mire az emlékirat anyagából *Quirini* bíboros irányításával egy tömörebb és tárgyulási- ra alkalmasabb fogalmazványt szerkesztettek. Így született meg „*Consilium Aureum*”, „Aranytanács” címmel az az írásmű, amelynek tartalmáról később a zsinati atyák is tájékoztatást kaptak. Az okmányban első helyen és a legnagyobb hangsúlylyal, a papok kiválasztásának és nevelésének kérdése szerepelt. A bizottság mindenekelőtt annak kimondását kérte, hogy a jövőben csak arra méltó és a kívánalmaknak megfelelő szemé-

lyek részére szabad kiszolgáltatni a szent rendeket. Eppen ezért és abban a reményben, hogy a példát majd a többi püspök is követi, ajánlották a pápának, hogy jelöljön ki három szenteletű és művelt prelátust a római papnövédek nevelésének és képzésének együttes felügyeletére. Mindez bizonnal sugalmazója és csirája lett így az okmány a zsinat „*Cum adolescentium aetas*” kezdetű híres határozatának, amely a modern szemínáriumok felállítására vezetett. S az egyháztörténészek helyesen állapították meg: ha csupán ez maradt volna a tridentí zsinat egyetlen gyümölcse, már ezzel is örökre emlékezetessé válik.

De térjünk vissza magára az okmányra, amely körül ugyan csak sok vihar támadt. Alig terjedt el a hír, hogy dolgoznak rajta — írja *Ginetti* —, egy „érdékelt ellenzék” nyomban nekifogott, hogy eleve hitelét rontsa. Gúnyhoz és tréfához nyúltak, ami iránt annyira fogékony a római nép. Hogy gúját emeljen az ellenzék elé, a pápa 1536 november 13-án kemény beszédet tartott a konzisztóriumban s két alapvető tételt szögezett le. Az egyik az volt, hogy „kerüljön bármibe”, de a reformnak be kell következnie. A második, hogy a zsinat képtelen lenne hasznos munkát végezni, ha a reformokat már előzőleg komolyan át nem tanulmányozzák. S nagy alázatossággal tanúsítva, felszólította a pápa a bíborosokat, hogy a megkötöttség minden érzése nélkül szabadon mutassanak rá azokra a hibákra vagy fogyatékosságokra, amelyeket az okmányban

találnak. A pápának ez a fellépése elhallgattatta az ellenzékét, amelynek zavara még nagyobb lett, amikor 1536 december 22-én nyilvánosságra került, hogy a „hírhedt bizottság” három tagja megkapta a bíborst: az olasz Caraffa, a francia Sadoletto és az angol Folo. A bizottság elnöke, a velencei Contarini már régebről bíboros volt. Az ekként felbátorított bizottság viszont annál lelkesebben folytatta a munkát, úgyannyira, hogy a megbízatástól számított ötödik hónapra már el is készült vele. A tervezetet Contarini bíboros nyújtotta át a pápának, aki ebből az alkalomból értekezletre hívta meg az összes bíborosokat.

A javasolt reformokat a Quirini-féle átdolgozás utóbb a következő csoportokra tagolta: 1. az egyházi rend szentségének kiszolgáltatása, miként már említettük; 2. az egyházi javadalmak halmozása; 3. a központi egyházkormányzat ügyei; 4. a nunciások és pápai legátusok jogai; 5. az istentisztelet, a szokások és a szeretetművek. Mindezeket a javaslatokat a hittudományok művelőihez intézett olyan irányú ünnepélyes felszólítás előzte meg, hogy nagyobb szigorúságot tanúsítsanak a keresztény tan kezelésében. Az értekezleten maga Contarini ismertette a tervezetet és magyarázatot is fűzött hozzá. Utána a pápa elrendelte, hogy az emlékirat egy-egy másolatát osszák ki a bíborosoknak. Ugyanakkor arra kérte a bíborosokat, hogy észrevételeiket még a zsinat összeülése előtt hozzák tudomására.

Mindez 1537 március 9-én történt, a zsinatnak pedig május 23-án kellett volna kezdődnie. Sínhelyétől a pápa Mantovát

választotta s úgy látszott, hogy minden rendben is van. A pápa már készen állt az indulásra, csupán Gonzaga I. Ferenc megígért válaszát várta. Ez a válasz azonban sohasem érkezett meg. Egy uralkodó herceg szeszélye vagy félelme vagy haszonleső önzése — mondja Ginetti, — nyolc esztendőre befékezte az egyház gépezetét, amely már oly szerencsésen mozgásba jött. III. Pált mélyen lesújtotta a balsiker, amellyel a „Consilium Aureum” is elvesztette időszerűségét. A pápa azt a szerepet szánta neki, hogy gerince és irányítója legyen a zsinat tanácskozásainak, ha azonban nincsen zsinat, mire jó az egész tervezet? Ekként érveltek a reformok ellenzői, akik most már meg is tudták akadályozni a hivatalos közzétételt. Az értékes írásmű, amelyhez annyi szakértelem, fáradság és reménység fűződött, ezzel hivatalosan nem létezővé vált. Am a hivatalos fórumok megkerülésével mégis nyilvánosságra jutott — 1538-ban s a pápai kormányzat hasztalan próbálta szeszszedetni a példányokat. A hivatalos álláspont ugyanis az volt, hogy a kiadvány „rendkívüli mértékben alkalmatlan és káros”, mert olyan időben mutat rá az egyházi élet hibáira, és pedig teljes tekintéllvel és hitelességgel, amikor vajmi kevés lehetőség van azok orvoslására. Példányok kerültek Németországba is, ahol Luther nem is késlekedett a felhasználással.

Talán túlságosan is sok emberi gyöngeség hadakozott a „Consilium Aureum” körül — állapítja meg Ginetti —, de ma már pillanatig sem lehet vitás, hogy ez az írásmű, amely még a szakkörökben is jóformán is-

meretlen, valóban javára szolgált az egyháznak és hogy hatása jótekonnyan nyilvánkozott meg a tridenti zsinat történelmi határozataiban. S négyszáz év távlatából sem olvashatjuk meghatódás nélkül a kilences bizottság jelentésének zárószavait: „Mindemben eleget tettünk lelkiismeretünknek, nem anélkül a nagy reménység nélkül, hogy a Te pápaságod alatt, nevednek örök dicsőségéül, megtisztultnak látjuk Isten egyházát, szépnok, mint a galambot, egynek és egységesnek önmagában. Te a Pál nevet vetted fel, reméljük, utánozni fogod Pált a szeretetben is. Ő eszközül választatott, hogy elvigye Krisztus nevét a pogányoknak. Te, reméljük, arra választattál, hogy élővé tegyed sziveinkben és ténykedéseinkben azt a nevet, amelyet már elfelejtettek a pogányok és mi, papok is; hogy meggyógyítsd betegségünket; hogy egy akolban egyesítsd Krisztus juhait, hogy eltávolítsd fejünk felől Isten haragját és megérdemelt és már lesújtóban levő bosszúját.“

Paul Gauguin mint ember is, mint festő is egyike a század-
 vág legérdekesebb egyéniségeinek. Kora ifjúságának kisebb-nagyobb kalandjai után, amelyek Délamerikáig elvezették, egyideig a tőzsdén játszott. Amint azután felülkerekedett művészi hajlama, abbahagyta a jövedelmező üzletkedést és festőgetni kezdett. Előbb az impresszionisták szétbontó és elemző eljárását követte, de esakhamar rátért az összegező, a látottakat határozott kontúrok közé foglaló és lehetőleg nagy színfoltokban kifejező festési módra, amivel maradandó hatást gyakorolt a modern festé-

szet alakulására. Párisi éve alatt, 1887-ben tevékenyen részt vett a szimbolista festőiskola megalapításában. Négy évvel utána Tahitibe hajózott, hogy a tropikus égalj színpompáját tanulmányozza. 1893-ban visszatért Párisba, de már a következő évben végkép búcsút mondott a nyugati világnak. A polinéziai szigetekre utazott s itt is halt meg 1903-ban, 54 éves korában. Legnépszerűbb képei: A sárga Krisztus, Jákob birkózik az angyallal, Bretagnei táj, Maóri nők, A szellem örködik. Igen szép falfaragványokat és kőrajzokat is készített.

Az utolsó év elején történt, hogy Gauguin, aki Atuana szigetén éledélt, az árvíz két hónapra körülfárta lakásában. Ezt az időt használta fel a művész arra, hogy megírja „bizalmas naplóját“. Nem tekintette ezt könyvnek: „a könyv — úgy mond — még a rossz könyv is komoly dolog“, de mégis elküldte barátjának, André Fou-tainasnak, azzal a kéréssel, hogy halála után hozza nyilvánosságra. Májusban már meg is halt Gauguin, de közel húsz év tel el, míg a napló, amelyet a család vett birtokába, valóban megjelent. Szövegét a művész legidősebb fia, Emile Gauguin rendezte sajtó alá s ő irt előszót is a kiadványhoz.

Meglehetősen ismert adatok ezek és csak azért éroztem hasznosnak a felelevenítésüket, mert a *Time and Tide* cikkéről kívánok szólni, amely a „bizalmas naplóval“ foglalkozik. A napló ugyanis Gauguin halálának fél-százados fordulójára most angol fordításban is megjelent. A cikk szerzője, *Julian Hall*, mindenekelőtt megállapítja, hogy ez a napló nem napi feljegyzések gyűjteménye, de nem is bosszú-

moló olyan mozzanatokról, amelyeknek sarkalatos fontosságuk lett volna Gauguin életében. Az egyetlen kivétel az az időszak, amelyet Gauguin és Van Gogh együtt töltött el Arlesban. A szerencsétlen sorsú, zseniális holland festőn akkor már kitört az elmebaj. Kétszer is megtámadta Gauguint s a második alkalom után levágta a saját fület. Van Gogh akkor elmeegógyintézetbe került, ahol csakhamar öngyilkos lett. Gauguin elmondja, hogy sok mindent meg szeretett volna írni barátjáról, csak „nagulatra várt”. Ugy látszik azonban, hasztalanul várt.

Ha eltekintünk ettől a rövid, de jellegzetes résztől, a napló nagyon kevésbé tájékoztat eseményekről. Hallgat Gauguin munkamódszeréről és technikájáról is. Itt-ott említ kortárs művészeket, de többnyire közhelelyek vagy általánosságok — „igen jól rajzol” — kíséretében. Legtöbb figyelmet még Degasnak szentel, akit Gauguin egyik ismerőse „kellemes vén medvének” jellemzett előtte. Gauguin igyekszik cáfolni ezt. „Öreg, mint Matuzsálem — írja egyelként róla. Mondom, mint Matuzsálem, mert úgy gondolom, hogy Matuzsálem százéves korában a mai harmincáshoz hasonlíthatott. Degas pedig mindenesetre fiatal.” Érdemes idézni azt is, amit Manet vonatkozóan jegyzett fel. „Én csak műkedvelő vagyok” — jelentette ki Gauguin, amikor Manet megdicsérte egyik „vasárnapi” képét. Ő, nem — felelte a nagy mester —, a festészetben nincsenek műkedvelők; csak olyanok, akik rossz képeket festenek. „Édes volt hallanom” — fűzi hozzá Gauguin.

Ami azonban izgatja kíváncsiságunkat, nem annyira az,

hogy milyen meglátások nyílnak a kortársak felől, hanem hogy miként lép elének maga Gauguin. Önareképe-e a napló? S ha az, milyenek mutatja magát a készítője? Megismerjük-e belőle — talán először igazán — a hányatott életű művészt s végén rokonszenvezünk-e vele? Hall azt feleli erre, hogy egy vonatkozásban egészen tisztá s benyomás, ami az olvasóban marad: Gauguin fia helyesen érezte meg és helyesen hangsúlyozta ki az előszóban, hogy a napló semmiben sem támasztja alá a Gauguin-legendák sátáni jellegét. Semhol sem adja jelét a napló annak a keserűen gúnyos és kaján könyörtelenségnek amelyet embertársai kezelésében a művészek tulajdonítottak, sem annak a fanatikus megszállottságnak, amely alkotásaiban ütközik elő. Lehet, hogy egyes észrevételeiben — nőkről, vallásról és a római egyházzal — a megdöbbenést kereste, ami sikerült is neki, azt azonban, hogy sötétebb mel lékszándékai is lettek volna, vagy hogy érzelmi világának valami különösebb komplexusa húzódnék meg mögöttük, a napló semmiképp sem sugalmazza. Egészséges embert tükröz az írás. Nagyzási hőbortra sem utal. Nem ad tápot arra a feltevésre sem, hogy olyan ember szól hozzánk, aki az elszervezett csalódások és kiábrándulások okozta lelki zavarok nyomán veszedelmes lett volna barátaira. Eppen ellenkezően: Gauguin jellemének pozitív vonásaiaként bontakozik ki a naplóból a türelmesség, higgadság és lélekjelenlét. Ebből a könyvből csak arra következtethetünk, hogy amit Gauguin akkoriban az élettől kért, mindössze ez volt: engedjék dolgozni őt. En-

nek kedvéért mondott le mindenről és szakadt el mindentől, amit szükségtelennek, nem feltétlenül fontosnak ítélt. Csak az akaratának szabadságához és egyénisége sértetlenségéhez kívánt ragaszkodni a végtelenségig.

Ebből a szempontból is figyelemreméltók a naplónak azok a részei, amelyekben Gauguin arról nyilatkozik, hogy miként vellekedett ő maga a munkájáról. Egyik helyen azt mondja, hogy bár hasznos a művésznek a mozdol, mégis jobb, ha emlékezetből fest, mert „munkád így valóban a sajátod lesz; a te megézésed, a te értelmed diadal-maskodik a műkedvelő szemő fölött.“ Sajnos — jegyzi meg Hall —, a „műkedvelő“ kifejezés értelme nem világos. Am összhangban van így is az idézett rész Gauguin alapeszméjével, amely szerint a művész feladata a lelkes és szenvedélyes elmélyedés a tárgyban, az inkább belső egyedi jellegzetességek megragadása, tekintet nélkül mások tapasztalataira, tökéletes függetlenségben bármiféle idegen segítségtől. S Gauguin — állapítja meg Hall — hűséges is maradt ehhez a felfogásához. Soha sem fordult meg agyában, hogy másként is lehetne s nem is engedte volna, hogy az élet történései más irányba vigyék.

A napló szembetűnő vonása, hogy nem találkozzunk benne a legkisebb panasszal sem azok miatt az anyagi nehézségek miatt, amelyek Gauguin terveit nem egyszer keresztülhúzták. A művész meg sem kíséri, hogy kudarcaira ilyen kívülről okban keresse a magyarázatot. S talán még feltűnőbb, hogy Gauguin sohasem mond kritikát a saját munkáiról. Még a gondo-

lata ellen is fellázad annak, hogy a művész kifejtse: mi volt ezzel vagy azzal a szándéka, mert ha a szemlélők maguktól nem jönnek rá, akkor nyilván rossz a kivitel, ez esetben pedig semmi értelme azon erőlködni, hogy most már jobban is meg tudná csinálni. Az ilyenmi Gauguin szerint meddő időfecsérlés, emellett sérti a művészi erkölcsöt és önérzetet is.

A napló jobbra csak olyan dolgokkal foglalkozik, amiket Gauguin önállóan, másoktól függetlenül ismert és figyelt meg. Nagyon ritkán engedi, hogy olyan embert lássunk benne, aki másoktól is tanult. Ha mégis megteszi, rövid és elmesézősokkal kíséri. Mint például: „Könnyű mondani: 'Ez az enyém.' De mennyivel nehezebb mondani: 'Ez a mienk.'“ Es később: „Ahhoz, hogy tudjunk miként adni, tudnunk kell miként kapni is.“ S a fő oka talán, amiért ezek a megjegyzések is érdekesek, hogy alapszabályban nagy alázatosság és igazságérzet nyilvánul meg bennük. Es bármilyen különös is — fejezi be Hall —, de ez marad Gauguinról az általános benyomásunk is, amikor végére értünk a könyvnek.

Hogy az újabb annyira gyakori influenza összefüggésben van a téli, de mégsem téli időjárással, nyilvánvaló mindannyiunk előtt. A tudomány számára azonban nem olyan egyszerű feladat az, hogy oksági kapcsolatot igazoljon egyfelől a bacillusok felburjánzása és artóképessége, másfelől az éghajlati adottságok között. Mindenestre tény, hogy a klímának az emberi szervezetre gyakorolt hatásait ma már igen pontos statisztikai kimutatások és kör-

történelmi megfigyelések tanúsítják. Mellette szólnak laboratóriumi kísérletek is, amelyek annak nyomában indultak meg, hogy Pasteur a lábaknak vízben való lekevesével fogékonytá tette a tyúkot a karbunkulusnak, „darázsfészeknek” nevezett gyulladással elváltozás iránt, amely képes a csontlig átszöni a lágy részeket.

Izgalmas kérdés, annyi bizonyos. Nagy érdeklődéssel mérültem így bele *Dino Gribauidi* orvosprofesszor tanulmányába, amelyet „Az éghajlat mindennapi életünkben” címmel eredetileg a torinói egyetem egyik kiadványa, a *Comunicazioni Geografiche* között 1952-es kötetben. A levegő víztartalma, a napsugárzás, a hőmérséklet, a légköri nyomás, a széljárás és a légköri elektromosság eszerint azok a tényezők, amelyek befolyásolják szervezetünk ellenállását a kórokozó csírákkal szemben, vagy egyébként is kihatnak egészségi állapotunkra.

Ami a légköri nedvességet illeti, ennek mérve elsősorban abból a szempontból jelentős, hogy minél vízdúsabb a levegő, annál könnyebben és tömegesebben úsznak benne az u. n. „mikrobás csöppecskék”: olyan víz-cseppek, amelyek magukba szedik és továbbviszik a fertőzött helyen kilégtett vagy egyébként a levegőterbe jutott baciussokat. Trillat bizonyította be, hogy ezeknek a mikrobás cseppecskéknek elsőrendű szerepük van a betegségek, különösen a ragályos betegségek, főleg az influenza, a szövődményes náthahurut és a kiütéses izak terjesztésében. Új életre kelt tehát, modern tudományos formában, a „miazmák” antik elmélete. A fertőzésnek valósággal szállító hajóivá válhatnak azok a kö-

dök, amelyek a nagyvárosi körzetek fölött keletkeznek, amikor a por és a füst előidezi a vízpárák sűrűsödését. Megjegyzi Gribauidi, hogy a köd közvetlenül is halált okozhat, ha magába gyűjti a külvilágban tovaillanó mérgező gázokat, mint ahogyan 1930 decembereben a Moscovölgyben történt, mikor is egy tucat ember vesztette életét.

A napsugárzás, amely fedetlen bőrön keresztül érheti az embert, sokkal ismertebb, senhogy szólnunk kellene róla. Megvan azonban a gyenge napsugárzásnak is a hátrányai, hozzá ugyancsak súlyosak. Az angolok és a görögök hajlandóság szorosán összefügg a kellő fény hiányával. A gyengén napsugárzott tájakon, mint Grönlandban, Izlandban, sőt Svédországban is, könnyebben terjed a gümőkór. Más fertőző betegségek is vannak, amelyeket szif a napsugárzás elégtelensége. A professzor itt a fertőzéses gyulladások egész sorát említi, köztük az agyhártya- és az agyvelőgyulladást is. Utal arra, hogy Woringer mindezeket „heliofob”, „napfélő” ragályoknak nevezi, szemben a „heliofil”, a „napkedvelő” ragályokkal, amelynek a tifusz; a vérhas, a kolera és a gyermekbénulás, amelyeknek terjedését kétségkívül előmozdítja az erős napfényesség. Ez is egyik magyarázata annak, hogy minden évszaknak megvan a sajátos egészségi veszedelme. A „napkedvelő” fertőzések nyárra és őszre, a „napfélő” fertőzések télre és tavaszra esnek.

A hőség általában kedvez a kórokozó csírák szaporodásának, ugyanakkor pedig esőmentes kinti az emésztőnedvek kiválasztását s ezzel általánosságban kisebbíti a szervezet védekező

képességét. A legkomolyabb fennakadások a bélműködésben állnak elő. Különösen gyakori ilyenkor a csecsemőknél a gyomor- és bélgyulladás. Ha ritkább is, de sokkal veszedelmesebb a hörguta, amely például 1934 júliusában több mint 5000 ember életét oltotta ki a Mississipp-i felső és középső medencéjében.

Köztudomásúak azok a légzési, vérkeringési és egyéb zavarok, amelyeket nagyobb magasságban a légköri nyomás csökkenése okoz. Hegymászóknak, repülőknél fokozatosan kell hozzászoktatniuk a szervezetüket. Kevésbé ismeretes, hogy a barométer által jelzett légnyomás-süllyedések, különösen, ha váratlanok, a tüdőbetegeknél lázrohamokkal járhatnak és észrevehetően kedvezőtlen befolyással vannak az érverésre, az ütőerek feszültségére, az érelmeszesedésben szenvedők szívére, az orr és a belső szervek vérékenységére. Megállapították, hogy a légköri nyomás igen erős csökkenése vezette be a nagy járványhullámokat, így az 1889, 1900 és 1918 évi influenza járványokat, és egész esomó tifuszjárványt. A kórstatisztikák szerint a vakbélgyulladás különösen gyakori és súlyos kimenetelű azokban az országokban, ahol hirtelen és nagyarányú süllyedések jellemzik a légköri nyomást. Alacsony nyomás idején hanyatlik az ember figyelmé is. Tokióban statisztikai kimutatás készült arról, hogy a villamosban és autóbuszban felejtett tárgyak mennyisége a lehatározottabb módon növekszik a légnyomás süllyedésével és csökken annak emelkedésével. Ugyanezt tanúsítják az amerikai statisztikák a közleke-

dési és ipari balesetekre vonatkozóan.

A heves szél, amelyet mindig nehezen visel a rendszerl érzékenyebb szervezet, különösen káros a véredényelmeszesedésben és a szívszorulásban (anginában) szenvedőkre, mert érgörcsöket idéz elő, és a tüdőbetegekre, mert serkenti a vérzéseket. Mouriquand megfigyelte, hogy a lyoni gyermekórházban a legtöbb csecsemőhalálozás a közmondásosan kellemetlen „vent du Midi“ idején történik s hogy a beteg apróságok valószínűleg újraélednek, mihielyt a szél északra fordul. Más szelek, mint London keleti szele, amelyre már Voltaire panaszkodott, a provençei „mistral“, az alpei „fön“ és a tengervidéki sirokó, a légköri változások iránt érzékeny egyéneknl szorongást, levertséget, idegkimerültséget okoznak, amit álmatlanság és szellemi munkára több-kevesebb képtelenség kísér. Eléggő ismert továbbá, hogy zivatar és vihar közeledtőre, amikor szintén csökken a légköri nyomás, nyugtalanság fogja el az iskolás gyermekeket s a felnőttek közül főleg a nőket.

Újabb kutatások eredménye végül az a megállapítás, hogy egyéb körülmények változatlan-sága mellett a levegő elektromos töltésének kilengéseit is megérzi a szervezet. Vitathatatlan például, hogy ezek a kilengések módosítják a metabolizmust, vagyis a szövetek életani átalakulását a fápálék hatására. Egyes tudósok hajlanak arra, hogy a légköri elektromosság a fertőző betegségek terjedésében is igen nagy szerepet tulajdonítsanak.

Hozzáértők mondják, hogy a ma élő egyházi zeneszerzők kö-

zött Lorenzo Perosi a legnagyobb. Oratóriumainak sorozata — írta legutóbb Guido Anichini — úgy marad meg a zeneművészet történetében, mint egyike a leghatalmasabb emlékműveknek, amelyeket emberi elme állított a megváltó Krisztusnak. Csodás, ragyogó és szilárd értékek ezek. Csodásak azért is — fűzi hozzá Anichini —, mert Perosi „szent zeneköltészetét”, bár teljesen eredeti és újszerű, mindenki szívéhez egyformán megtalálja az utat. Hogy felemel és megneumesítő élményt merítsen belőle a hallgató, különösebben műveltnek, sőt keresztény hívőnek sem kell lennie. Hatását tekintve Perosi az isteni költőhöz, Dantéhez mérhető.

Ez a méltatás, amelynek egyik-másik állítását a későbbiek némi túlzásnak fogják mutatni. A múlt év végén készült, amikor az elképzelhető legfiatalabb külsőségek között ünnepezték meg Rómában Perosi nyolcvanadik születésnapját. A mester ugyanis 1872. december 20-án született. Az ünneplés helye is természetesen adódott, mert Perosi már 1898-ban a sixtini kápolna karnagya lett és ha kitüntető címeiben azóta gyarapodott is, ma is ezt az állást tölti be, amelynél magasabb az egyház életében muzsikusk számára hivatalosan nincsen.

Ötvenöt éve tehát annak, hogy a Tortonából indult fiatal Perosi tehetségét nemcsak felismerték, de el is ismerték. Sikereinek elején állt akkor, de már a kezdet — a milánói egyházzenei kongresszuson 1897-ben előadott oratórium trió: a „Márk passió”, „Krisztus megdicsőülése” és „Lázár feltámasztása” — olyan olragadtatást kel-

tett, amelyenre alig akad példa a zene történetében. Matteo Glinski állapítja meg ezt, a kiváló zenetudós, akinek már több tanulmányáról szóltam rovatunkban. S az okát abban látja, akárcsak Anichini, hogy Perosi műveiben az ihlet szinte titokzatos erejű lendülete teljeseen új és meglepő kifejezési formákkal párosult. Egy Perosival foglalkozó akkori sajtóközleményből idézi Glinski: „Ma ott, ahol a ézirárok diadalmenete vonult, te benned a hit és a művészet „osculatae sunt” — váltott csókot egymással.” Perosi nevét Palestrina neve mellé állították. „Nehezen alkothatunk fogalmat arról a népszerűségről, amely ezt a muzsikust Olaszországban övezi” — írta Romain Rolland abban az időben.

„Momento perosiano”, perosiánus pillanat: ekként nevezték el utóbb azt a rövidke korszakot, amelyben Perosinak csak forró és túlaradó lelkesedés jutott osztályrészül. Akik elnevezték, Perosi ellenlásasai voltak. Hamar felébredt ugyanis a féltékenység, ami talán szükséges mozgatója is a művészek társaságának. Ezyre több zeneszerző és kritikus vélte felfedezni, hogy az oratóriumok szerkezeti alaptételeinek ujdonsága és a stílus merészége sérti a műfaj hagyományait. Szenvedélyes viták keletkeztek Perosi körül, amelyeknek erveit — mondja Glinski — elfogulatlan tárgyi laossággal igazában csak ma tudjuk mérlegelni.

Nem kétséges, hogy a lassan felgyülemelő ellenérzések hangos megnyilatkozására az a kudarc adta meg a jelt, amely a „Lázár feltámasztása” oratórium németországi bemutatását Berlinben, Drezdában és Frankfurt-

ban kísérte. Ma már azonban nyilvánvaló — írja Glincki —, hogy az olasz zenei kritikának és közvéleménynek nem lett volna szabad betolyásoltatnia magát az akkori német ítélezéstől, amelyet éppen akkoriban kicsinyes és a más nemzetek irányában nagyon is szűkmarkú nacionalizmus fűtött. Arra is rájöhettek volna Olaszországban, hogy a németek tökéletesen nem értették meg a Perosi-zene alapvető eszmei kiindulásait. Mindezt sarkalatos hiba volt. És csak sajnálhatjuk — teszi hozzá Glincki —, hogy a zseniális fiatal művészek azok a hazai bírálói, akik a német kritika tekintélyével takaróztak, nem ismerhették már akkor a mai német zenetudomány legnagyobb képviselőinek állásfoglalását. Ezek ugyanis maguk minősítik tévedésnek a „Lázár feltámasztása” akkori német fogadtatását.

Arnold Schering az oratórium történetéről szóló hatalmas művében, amelyet jelenleg a legteljesebbnek és legkorszerűbbnek tekinthetünk, a többi között ezeket írja: „Kísérletet tettek arra, hogy megismertessék Németországban a Perosi-féle oratóriumokat, de minden siker nélkül. Oka azonban az volt, hogy ezeket az oratóriumokat az akkor divós felfogás szerint akarták értelmezni és a hangversenyterem káprázatos fényességében adták elő őket, holott ezek a zenei alkotások a szó antik értelmében oratóriumok és teljes szépségük csak az imádatban tárulhat fel, olyan környezetben, amelyet a vallás légköre hat át. Ezek az oratóriumok feltételezik a hallgatókban a katolikus hitet, vagy leg-

alább azt a képességet, hogy át tudják élni annak hangulatát. S a Perosi-oratóriumokat elemezve kijelenti Schering: „Benünk igen hosszú idő után először nyert művészi kifejezést a tiszta és hamisítatlan vallásos-lelkület.” Egy másik jeles német zenetudós, Hermann Kretzschmar részletes fejtegetéseit ezekkel a szavakkal zárja: „A katolikus világ minden joggal boldognak vallhatja magát, hogy Perosival egy saját oratórium-műfaj birtokába jutott.” Hogy Perosi művészetének igazi jelentőségét felismerjék — állapítja meg Glincki —, a német tudósoknak olyan elemzést kellett végezniök, amely tülemkedik a zenei formák határán és behatol a Perosit ihlető eszmék körébe is. Ennek nyomán alakult ki napjaink Németországában is az az új értékelés, amely eloszlatta az ötven év előtti felületes és elszigetelt kritikák által támasztott félreértéseket.

Perosi zenéjében ugyanis a tartalom annyira uralkodik a formán, hogy az akadémikus elemzés, ha csupán a megszokott szempontokhoz folyamodik, semmiképp sem járhat a valóságnak megfelelő eredménnyel. A zenei forma többé-kevésbé mülendő elem s e tekintetben nem kivétel semmiféle zenei alkotás. A szabályok változnak az idővel: egyik előbb, másik utóbb avul el s végül is túlhaladotttá válnak fel a műértés előtt. Az eszmék viszont, ha valóban zseniálisak, örökké élnek és hatnak s velük az alkotás is. Ezért vehetjük bizonyosra, hogy Perosi művészete is mindig élő és életető forrása marad a művészi gyönyörűségnek és a vallási örömeink.